

Colocviu cu și despre eroiul zilelor noastre

Neinventati și „necesitalizati“ literar, eroii insemnarilor noastre exista, au identitati riguros precizate, relatarea aspirind, deseori, la concretul și exactitatea procesului-verbal.

Despre eroi in sine? Particularitati și trasaturi distinctive? Nu vom anticipa. Competenta lor, structurata pe un spirit critic, lucid, ne-a apropiat, voit sau nu, o anume argumentatie densa, laconica — am numi-o „inginerescă“ —, refuzind prin ea insasi infrumusetarile care se intorc totdeauna, poate nici nu e rau, impotriva frumosului.

Discutind despre caratele „andurantei“, ale rezistentei in timp — cu inginerul Mircea Furnica de la „Rulmentul“ Brașov; despre specificul „nascocitorului“, acest om merit sa anticipeze noul inca in faza latentă — cu cercetatorul Dimitrie Mintulescu de la Uzinele „23 August“, București; despre criteriile, selectia și competitia valorilor care gireaza calitatea cargourilor de mare tonaj — cu constructorul Gelu Kahu de la santierul naval din Galați; despre efortul și tendinta spre optimizare in toate domeniile tehnicii (poate, in timp, și ale artei) — cu ing. V. M. Popov de la Institutul de cercetari energetice; despre „stiinta care merge astazi mai repede decit omul de stiinta...“ — cu acad. Gr. C. Moisil, am avut sentimentul ca toate aceste interventii (și sugestii tematice), atit de diferite in sine, se insumeaza de fiecde data intr-un plan superior, generos pentru teatru, constituindu-se intr-o pledoarie nedeclarata pentru spiritualitatea autentica a omului de azi, pentru partinitatea care nu se enuntă, ci se impune prin fapt de viata, prin act.

Realizarile lor — din perimetrul larg al celor mai diferite profesii — se integreaza azi intr-un proces de realizari colective. Conștiinta de sine și sentimentul raspunderii, cultivate metodic și sporite exponential in toti acești ani de constructie, au catalizat (și procesul e in mers) marile energii și pasiuni care conditioneaza, la rindul

lor, marile edificări. De aici, și elogiul nostru cuvintului comunist, purtător al mesajului realizării prin muncă și al demnității actului creator; cuvintului comunist, care s-a dovedit de fiecare dată cuvântul hotărîtor.

CEEA CE NE ESTE COMUN

Studii indiscutabil serioase au demonstrat că fiecare generație cuprinde o ierarhie întreagă de vârste și de... subgenerații. Nefirșite diferențieri, tot atâtea trăsături distinctive. Infinitesemitonuri, nuanțe... Dar aceleași studii serioase ne-au demonstrat că toate aceste diferențieri (atît de importante, desigur, în profilarea unui erou captivant) nu pot fi înțelese și nu-și găsesc semnificația decît pe fundalul a ceea ce ne este comun.

Tinerii de acum 20—30 de ani, tineri „în continuare” printr-o politicoasă licență de vîrstă și notariat civil, se întîlnesc cu tinerii foarte tineri de azi, mai frecvent (și mai semnificativ) decît credem. Nu toți, nu totdeauna, nu neapărat în gusturi, aprecieri, mod de viață. Se întîlnesc însă — ceea ce este esențial — într-o atitudine civică nouă, într-un atașament real (implicit), într-o partinitate structurală (profundă). Cauza socialismului le este încorporată (organică); convingerile vin dinlăuntru acestui erou colectiv (și au forță); firescul comportamentului ocolește tonul grandilocvent; luciditatea preferă (ca argument) semnificația și capacitatea de sugestie a faptului de viață. Or, faptele nu lipsesc, dimpotrivă.

Bătaia cu pumnul în piept — cum ne spunea inginerul DIMITRIE MINTULESCU — provoacă surîsul cifrei de plan. Afirmațiile se confirmă în acțiuni. (De unde și regretul că D. M. nu scrie încă teatru.) Valoarea lui „da” se impune prin raportare la „nu”. (Ar trebui totuși să scrie.) Raportul șefului de secție, oricîte realizări ar cuprinde, prefigurează, și numai prin aceasta devine interesant, viitorul raport. Iar cît privește băieții mai tineri — poate mai sar peste cal, mai greșesc, sînt însă ai acestor ani, trup și suflet, pentru că într-adevăr așa sînt și nu pot fi altfel. Acesta e pămîntul, aerul, natura lor interioară. Ei sînt profund „ai noștri” — acesta mi se pare a fi elementul cu adevărat esențial.

SEMNIFICAȚIA EFORTULUI CRITIC

Centrele de documentație tehnică ne asigură — sugerîndu-ne astfel un capitol special al acestui colocviu — că eroul contemporan înregistrează în fiecare zi, pe plan mondial, cîteva zeci de mii de perfecționări, inovații, invenții. Ar rezulta de aici, cel puțin la prima vedere, că pericolul nr. 1 ar fi în prezent ca eroul nostru să nu reinventeze ceea ce a mai fost inventat.

— Firește, e și acesta un pericol — se declară de acord inginerul PETRE RAȚĂ de la Uzinele „1 Mai” din Ploiești. Dar pericolul nr. 1 — și poate singurul pericol real — pentru omul (și tehnicianul) modern ar fi să renunțe, dintr-un motiv sau altul, la necesitatea sa lăuntrică, vitală, de a căuta, de a aspira spre perfecționare și, implicit, invenție. Instalația de foraj „4 L.D.” era, în urmă cu șapte-opt ani, una din cele mai moderne instalații existente în lume. Dar noi știam, încă de atunci, că — mai devreme sau mai tîrziu — ea va fi compromisă prin însuși ritmul înnoirilor tehnice și n-am așteptat să ni se notifice în scris tragicul ei sfîrșit, prin uzură morală. Am proiectat o alta (proiectarea, realizarea prototipului, modificarea tehnologiilor solicită și ele un timp), iar azi, cînd noua instalație „4 D.H.” înlocuiește vechiul „4 L.D.”, ne gîndim cu aceeași prevedere (citește răspundere) la instalația care-i va lua locul peste alți șapte ani.

Specialiștii Uzinei „Tractorul” subscriu și ei acestui punct de vedere.

Ritmul îmbătrînirii tehnice (al anacronismelor) și al înnoirilor (al perfecționării) este la fel de accelerat și în domeniul construcției de tractoare. Se întrec o mie de firme, zeci de mii de ingineri. Dacă, speriați de acest ritm fascinant, am fi renunțat la efortul definitoriu de a perfecționa propriile noastre tractoare, timp de un singur

an, nu numai tractoarele, dar și inginerii noștri — proiectanți și constructori — ar fi intrat într-un proces de uzură morală. Ar fi murit moral...

— Și atunci? Care vi se pare soluția?

Răspunsurile diferă. Unii pledează pentru perseverența diferind de simpla „îndirjire”, cel mai frecvent afectivă, sau de încăpățînările care au două sensuri, iar unul cel puțin este dogmatizant, retrograd. Perseverența — spun ei — trebuie să înzecească solitudinea; să stimuleze lupta de opinii, reală; să forțeze ușile închise din in experiență și teamă; să incite spre descoperirea soluțiilor noi, optime; să exerseze răbdarea cercetătorului; să cîștige, argumentat, timpul necesar oricăror cristalizări novatoare. Alții pledează pentru accentuarea efortului de escavare critică, mai în adînc, a zonelor de inteligență, conștienți de dificultățile, împotrivrile, accidentele inerente oricărui proces evolutiv. În esență, însă, susțin ei, omul de azi a căpătat convingerea (din nou structurală, intimă) că „mai-binele” nu se poate obține decît printr-un permanent efort critic, printr-o mare receptivitate la nou și prin îndrăzneala cu adevărat comunistă — cum o definea Petre Rață — de a te bate „pînă în pinzele albe” cu tot ce-i inert, sclerosat, perimat. Dacă perseverența răzbate? Firește. Numai că sensul perseverenței se cere a fi înnoitor, ascendent.

NUMĂRUL CELOR CARE GÎNDESC

Într-o fază preliminară și anticipativă a acestui colocviu „cu și despre eroul contemporan”, solicitat să realizeze o anchetă-eseu despre inventatori, acești oameni care, prin profesia lor, sînt „de altă părere” (altminteri, n-ar inventa), am inițiat un dialog, mai exact trei dialoguri, cu inginerii D. MEHEDINȚI, M. NISTOR, D. MÎNTULESCU, specialiști în domenii distincte și cu foarte puține tangențe. Porniți totuși în căutarea unui factor comun, convenim ca un punct de plecare că „civilizația s-a dezvoltat exponențial, odată cu numărul celor antrenați în gîndire și, implicit, în invenție” și că, ceea ce sintetizează răspunsul, „aliajul creației, în afara metalelor nobile — geniu, vocație excepțională, talent —, mai cuprinde, indiscutabil, minereul catalizant al unei competențe active, o anume receptivitate, «fosforescență» la nou, «niobiul» atît de costisitor al nopților nedormite, «crom-molibdenul» tonifiant al marilor exigențe, «argintul viu» al gîndirii nonconformiste”.

— Gîndirea creatoare, nonconformistă, se cere și ea stimulată...

— Și este! În măsura în care a stimula înseamnă, în primul rînd, a solicita; înseamnă a crea competenței condiția specializării; înseamnă a dezvolta, peste tot și de fiecă dată, spiritul critic al celui care gîndește. Invențiile și inovațiile nu se pot naște decît acolo unde acest spirit critic este acceptat, promovat în serviciul activ de concepție și — de ce nu, cînd merită — laureat.

Și revenind la numărul celor care gîndesc:

În ultimii ani au fost aplicate în industria noastră cîteva zeci de mii de invenții și inovații. S-ar putea ca hazardul (atît de des citat cînd e vorba de descoperiri) să fi influențat cîteva zeci, sau poate chiar cîteva sute. Dar ca să fie aplicate într-un singur an, într-o singură țară, inovații de ordinul miilor, sînt necesare un „hazard” organizat științific, un larg context stimulat, o cunoaștere și o aplicare exactă a legilor care guvernează „hazardul”.

CARATELE ANDURANȚEI

Aprecierea că rulmenții unei țări prefigurează, în linii mari, imaginea întregului edificiu industrial nu e lipsită de o anume justificare. În anul 1949, România importa, și-i erau suficienți, circa 300.000 de rulmenți. Astăzi, numai „Rulmentul”-Brașov — și nu-i singura fabrică de rulmenți — realizează de peste patruzeci de ori necesarul de rulmenți al anului 1949.

Ni se întâmplă însă, e drept, să vorbim de aplicarea și perfecțiunea miilor de instalații moderne, așa cum ne lăsăm antrenați de logica ideilor grave ori de frumusețea metaforelor, uitând de rulmenții și, respectiv, de cuvintele, fără de care toate aceste instalații nu s-ar fi putut „exprima“, iar metaforele ar fi rămas fără aripi, la sol. Hotărît, rulmenții se aseamănă, într-un sens, cu cuvintele și numai prezentările exagerate tehnice, ca și idilizările schematizante pe planul literaturii, ne fac să uităm că fiecare proces evolutiv, ascendent, înseamnă, înainte de toate, depășirea unor dificultăți (inerții) și că rezultatul final ne impresionează numai prin efortul și lupta care au condus spre el.

Probitatea rulmentului — cum ne spunea inginerul MIRCEA FURNICĂ — ține de exactitate și, respectiv, finisaj. Zecimea și sutimea de micron, cu care se laudau în trecut bijuterii, nouă ne oferă, asociativ, caracterele duranței: ale rezistenței în timp și ale utilizării ireproșabile. Din păcate însă, nimeni nu-și amintește de existența rulmenților, atît timp cît nu-i creează probleme. Și numai în momentul înlocuirii finale și inevitabile, se mai poate auzi, uneori: „a fost un rulment foarte bun“... (Și nu fără un anume regret.) S-ar cuveni totuși scris mai pe larg de efortul uman care condiționează caracterele duranței.

Așa cum s-ar cuveni scris — completăm noi — despre miile de lucruri „mărunte“, care pun în valoare, tot atît de pregnant (sau mai pregnant), noul incipient, plusul de demnitate, gradientul răspunderii.

MOMENTUL OPTIMIZĂRII

Pentru cititorii obișnuiți ai revistei „Teatrul“, problema „optimizării“ structurii sistemului energetic (determinarea condițiilor de folosire optimă a surselor și purtătorilor de energie) poate să le pară, nu fără justificare, îndeajuns de cifrată și, în orice caz, desprinsă mult de preocupările lor obișnuite, specifice.

Dar optimizarea — problema actuală a economiei — solicită mai mult ca oricînd potențialul uman, iar aici interferența cu problemele teatrului și mai ales ale dramaturgiei, în stare să se constituie, printr-un efort colectiv, într-o „cronică vie și concentrată a epocii“ (definiție dată încă acum patru sute de ani și, după cum se pare, de Shakespeare), mi se pare evidentă. Și dacă lucrările de mare prestigiu mondial ale cercetătorului VASILE MIHAI POPOV, ales membru corespondent al Academiei la vîrsta de 35 de ani, ni s-au părut adresate exclusiv specialiștilor pasionați de studiul sistemelor optimizate, metafora optimizării mi s-a părut general valabilă și absolut accesibilă. Mai mult chiar. Dacă optimul teoretic nu poate fi întotdeauna atins — cum ne spune V. M. Popov —, important e să știm (poate și în teatru) cît și în ce direcție ne îndepărtăm de la optim. De aici, o anumită direcționare în perspectivă a efortului; de aici, demonstrată din nou, necesitatea experimentului; de aici, un „nu“ hotărît abstracțiunilor de îndoielnică eternitate și facilităților boulevardiere; de aici, o întoarcere spre eroul implicit comunist, implicit ofensiv, refuzînd premeditățile idilizante, erou în stare să treacă rampa și, fără voia lui, să ne cheme spre el

CRITERIILE ȘI COMPETIȚIA VALORII

Însemnarea — și includerea ei „neoficială“ în colocviu — ne-a fost sugerată, spuneam, de o discuție recentă cu inginerul GELU KAHU, directorul tehnic al Șantierului naval din Galați.

Criteriile — ne demonstra Gelu Kabu — evoluează. Navele de acum zece ani continuă să plutească, sînt apreciate, dar ne plac mai puțin. Proiectanții, între timp, s-au maturizat. Unii au devenit șefi proiectanți. De la trasajul simplist al pieselor, de acum cîțiva ani, s-a trecut la trasajul automat. Modelele noilor noastre carene obțin, în laboratoarele din țară și străinătate, calificative excelente. Cargourile străbat

oceanele, intră în porturi, descarcă mărfuri, încarcă și pornesc din nou mai departe. Competiția cu „navaliștii” străini nu-i ușoară. Dar odată intrați în competiție, nu ne mai putem acorda nici o concesie, nu mai putem aminti blestematele „condiții obiective”. Revizuim continuu, cu exigență, criteriile, încurajăm competența și lupta de opinii, refuzăm absolutizarea vechilor noastre experiențe, nu plasăm succesul „meu” sau „al lui” înaintea succesului nostru. Individualismul — în construcția de nave — e condamnat; egoismul — anacronic; egocentrismul — o infirmitate.

Gelu Kahu a fost chemat pe șantier. Discuția s-a întrerupt. Multe idei, fără îndoială, au rămas în afara relațiilor, excesiv de succinte. Dar una din idei se cere cu siguranță reluată.

Piesa de teatru, spectacolul, actul complex al creației scenice nu pot fi asemuite lansării unei nave? Și dacă da, există alt drum decît al întoarcerii la munca plină de răspundere a scriitorului, a artistului, a regizorului, la autoexigența inerentă actului creator, la acel efort individual și colectiv de depășire a dificultăților specifice genului („obiective sau nu”), la profilul și datele eroului contemporan?

SISTEMUL DE REFERINȚĂ

Invitat de curînd într-unul din liceele bucureștene și urmărind un montaj literar închinat serbării majoratului (ceea ce mi-a plăcut ca idee), am avut surpriza să recunosc printre diferitele „selecții” poetice, destul de bine sudate, un citat din „Matematicianul — erou de roman” de acad. GR. C. MOISIL. („...*Numenul, după Kant, este incognoscibil, materia, după Lenin, e ineptuizabilă. Între interdicția de a cunoaște și îndemnul de a cunoaște se zbate filozofia ultimelor veacuri. Omenirea însă a ales.*”)

Îl caut pe autorul montajului — elev în clasa a XI-a —, provoc declarat o discuție, cît să-i capăt încrederea, și-l rog să-mi explice această inspirație includere a unui matematician în mijlocul unui sobor de poeți.

Tinărul — degajat (unii ar fi spus, poate, prea degajat) îmi vorbește de caracterul aparte al acestui articol, foarte solicitant pe gîndire, în stare să suscite cele mai pasionante discuții privind perspectivele științei, sensul maturizării etc. De altfel, și includerea „fragmentului” respectiv în „montaj” trebuie înțeleasă — îmi spune — tot ca o sugestie poetică, un mod de a vorbi indirect despre tineretul de azi. În continuare, pe același ton degajat, mai discutăm încă 15 minute despre sport, filme, sentimente, emisiunile de televiziune, o dramă lacrimogenă la persoana întii..., regăsind de fiecare dată — dar nici un moment afișat — un anume efort perseverent de maturizare și de autoincluere în ceea ce numim frecvent și justificat „schimbul nostru de miine”. Colegii lui R. N., veniți între timp lîngă noi, îmi confirmă impresia. Drept pentru care, în eventualitatea puțin probabilă a unui eseu despre „Refuzul grandilocvenței”, îmi notez totuși: „numen; materie; opțiune; sugestie poetică; condiționări; convingeri...”, realizînd din nou, pe măsură ce scriu, că nu afirmațiile ori destăinuirile în sine m-au impresionat. În fond, nu au fost lucruri care ieșeau din comun, de o surprinzătoare valoare. Dar montajul literar și mai ales citatul, marcînd ideea unei opțiuni filozofic-majore, mi-au relevat, mai mult ca oricînd, cu acuitate, că diferitele afirmații despre sport, film, sentimente, emisiunile de televiziune, oricît de simple păreau, aveau în spatele lor un sistem de referință, că ele erau raportate (de aici și logica lor) la un sistem de coordonate precise, iar acest sistem de referință, nedeclarat dar existînd obiectiv, îl constituie, încă o dată, etica acestor ani. Ceea ce-i din nou decisiv.

„TOT CE E OMENESC”

Și tot despre și din „Matematicianul — erou de roman”:

„Știința merge azi mai repede decît omul de știință; ai pornit împreună și ți-o ia înainte. Ar fi de scris odată povestea celor care și-au pierdut răsflarea alergînd

după propriile lor idei. Și tragedia celor ce, nevrind să rămână în urmă, nu pot să mai meargă înainte. Și comedia amară a celor ce, neputînd alerga, încearcă să oprească puhoiul. Și dramele provocate de cei ce, neînțelegînd noul, prigonesc pe cei ce-l practică; toate acestea vor forma subiecte de roman.

Și de filozofare.

Omul de știință este un om complet. Acel tip de om care nu e interesat decît de o singură activitate nu e mai des întîlnit printre oamenii de știință decît printre cei care au alte preocupări. Nu numai viața practică îl interesează, fiindcă azi e obligat să vină în contact cu ea (...). Il interesează și artele și viața politică internațională și viața poporului său; cum s-a spus: «tot ce e omenesc».

Subiectele propuse de profesorul Moisil, ca teme de roman și de filozofare, sînt, indiscutabil, și subiecte de piesă.

Cine le va scrie? Nu aceasta-i important: „eu, tu, el, ea sau altul“. Important e să fie scrise. Și cît mai curînd. Cît mai bine.

Eroul, pasionat de tot ce e omenesc, va uita poate — pe durata unei piese — că e matematician. Nu-și va uita însă dramele lui adevărate.

Că aceste piese, precum *Jocul ielelor* al lui Camil Petrescu, au nevoie de susținători pasionați pentru a-și putea valorifica și transmite întregul lor mesaj? Că spiritul conformist va fi neliniștit? Că va trebui înlăturată orice tendință de exclusivism și de rigiditate?

Dar tocmai de asta se și cere azi, mai mult ca oricînd, creației literar-artistice „să fie pătrunsă de un profund umanism socialist“: tocmai de asta se cere scriitorului „să manifeste o înaltă responsabilitate pentru conținutul operei sale (...), ca ea să-și găsească drum larg spre mintea și inima poporului“.¹

EROUL ȘI ISTORIA LUI

Fiecare cifră de plan are o istorie a ei, o istorie însumînd ani de efort, de confruntări decisive, de victorii niciodată ușoare.

Fiecare cifră de plan are eroii ei, nenumărați eroi, identificîndu-și plener aspirațiile, devotamentul și puterea de muncă într-un mare erou colectiv.

Nu s-a ajuns dintr-o dată, și nu fără eforturi, la actualul potențial siderurgic. Nu există baghete miraculoase în stare să sporească fulgerător puterea energetică a țării. Nu se construiește peste noapte un cargou, nu plouă nicăieri cu tone de îngrășăminte, nu se înalță cit ai bate din palme munți de beton armat, trăsăturile eroului contemporan nu s-au format în afara unei ample condiționări istorice. Dar în arterele cifrelor de plan, în argintul viu al impetuoaselor ritmurii de creșteri, în țesătura graficelor neobosit ascendente, în multitudinea de preocupări ale acestui erou, este cuprinsă, în sensul cel mai înalt, istoria acestor ani de construcție, istoria acestor oameni și locuri, istoria celor mai emoționante eliberări și deveniri umane.

Partidul și socialismul au descătuișat energia creației, demnitatea și conștiința de sine a omului simplu, devenit om de seamă, milioanele de cai-putere ai spiritului comunist de răspundere.

Elogiul demnității și conștiinței de sine se integrează astfel elogiului partinității și eticii noi, comuniste, în stare să înaripeze talentul, să dezvolte neîncetat competența, să stimuleze creația, să confere inteligenței scutul tenacității și forța deplinei afirmări; să confere o nouă strălucire întregii noastre istorii.

Dorel Dorian

¹ Din Raportul C.C. al P.C.R., prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al IX-lea al P.C.R.